

Tukeeko
sanomalehtien
lukeminen
oppimista?

PIRJO LINNAKYLÄ

Tukeeko sanomalehtien lukeminen oppimista?

Suomalaisnuoret ovat ahkeria sanomalehtien lukijoita. Tämä käy ilmi kansainvälisen oppimistulosten arviointiohjelman PISAn vuonna 2003 kerätyn kansallisen aineiston jatkotutkimuksesta, joka on toteutettu Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitoksessa. 15-vuotiaista nuorista 59 prosenttia lukee sanomalehteä useita kertoja viikossa. Lisäksi 26 prosenttia lukee sanomalehteä useita kertoja kuussa. Tosin on niitäkin nuoria, yhteensä 15 prosenttia, jotka lukevat sanomalehteä vain kerran kuukaudessa tai harvemmin. Näistä 2 prosenttia ilmoitti, ettei lue lehtiä koskaan. Miten nämä nuoret saisi kiinnostumaan lehtien monipuolisesta tekstitarjonnasta? Siinä riittää haastetta sekä sanomalehtien toimittajille että vanhemmille ja kouluväelle. Sanomalehti voi parhaimmillaan kuitenkin tarjota kaikille nuorille ajankohtaista ja kiinnostavaa luettavaa, joka auttaisi heitä jäsentämään maailmaa tai ainakin oman paikkakunnan tapahtumia, pohtimaan uutisten taustatekijöitä, niihin vaikuttavia voimia ja vallankäyttöä, innostamaan keskusteluihin ja omien mielipiteiden muodostamiseen sekä tutkimaan kriittisesti myös sitä, mitä uutisissa ei kerrota.

Kolme vuotta aiemmin kerättyyn PISA-aineistoon verrattuna tilanne oli säilynyt hyvin samanlaisena. Tuolloin 61 prosenttia nuorista luki lehteä useita kertoja viikossa ja 24 prosenttia useita kertoja kuukaudessa.

Näin ollen aktiivisten lukijoiden määrä oli säilynyt lähes ennallaan. Samoin ennallaan oli säilynyt niiden osuus, jotka eivät lukeneet lehteä koskaan. Hälyttävä oli kuitenkin tulos, että Uudellamaalla sanomalehtien säännöllinen lukeminen oli nuorten keskuudessa

Suomalaisnuoret lukevat lehtiä ahkerasti - paitsi Uudellamaalla

selvästi vähäisempää kuin muualla Suomessa ja kaupungeissa vähäisempää kuin maaseudulla. Viittaako tämä siihen, että sanomalehtien suosio arkipäivän lukemiskulttuurissa on vähenemässä kaupungistumisen ja etenkin suurkaupungistumisen myötä? Vai alkaako eurooppalainen lukemiskulttuuri levitä vähitellen myös Suomeen, sillä Keski- ja Etelä-Euroopassa nuoret lukevat sanomalehtiä selvästi harvemmin kuin meillä tai muissa Pohjoismaissa? Selitystä voisi etsiä myös verkkolehtien yleistymisestä. Yllättävää kuitenkin oli, että myös verkkolehtien lukeminen oli aktiivisempaa Keski- ja Pohjois-Suomessa kuin Uudellamaalla.

Sanomalehtien lukeminen näyttää edistävän joiltakin osin tasa-arvon toteutumista. Lehtien lukemisaktiivisuudessa ei ollut sukupuolieroja. Aktiivisia lukijoita oli tyttöjen ja poikien joukossa yhtä paljon, mikä on huomion arvoista, sillä OECD-maissa tytöt eivät keskimäärin lue sanomalehtiä yhtä aktiivisesti kuin pojat. Verkkolehtiä pojat sen sijaan lukivat Suomessakin tyttöjä innokkaammin.

Ruotsinkieliset lukevat lehtiä suomenkielisiä innokkaammin

Sosioekonominen taustakaan ei ollut yhteydessä sanomalehtien lukuun. Ylimpään ja alimpaan sosioekonomiseen neljännekseen sijoittuvien vanhempien lapset lukivat lehtiä yhtä innokkaasti. Vanhempien koulutustaustalla oli kuitenkin merkitystä. Tämä ilmeni ensisijaisesti siten, että pelkän perusasteen suorittaneiden vanhempien lapset olivat vähiten aktiivisia lukijoita.

Myös kieliryhmien välillä oli eroavuutta. Aktiivisia lukijoita oli enemmän ruotsinkielisissä kuin suomenkielisissä nuorissa. Useita kertoja viikossa lehteä luki 66 prosenttia ruotsinkielisistä ja 59 prosenttia suomenkielisistä nuorista. Tämä oli yllättävää, sillä ruotsinkielisten nuorten lukutaidon taso oli keskimäärin hieman heikompi kuin suomenkielisten. Sanomalehtien lukemista karttavien nuorten osuuksissa ei kuitenkaan kieliryhmien välillä ollut eroa.

Maahanmuuttajanuorten lukemisaktiivisuus oli selvästi vähäisempää kuin syntyperäisten suomalaisten. Tähän voi olla syynä maahanmuuttajanuorten tai heidän vanhempiensa heikko suomen tai ruotsin kielen taito tai kodin vähäisemmät taloudelliset mahdollisuudet sanomalehtien tilaamiseen. Maahanmuuttajanuoret olivat kuitenkin muita

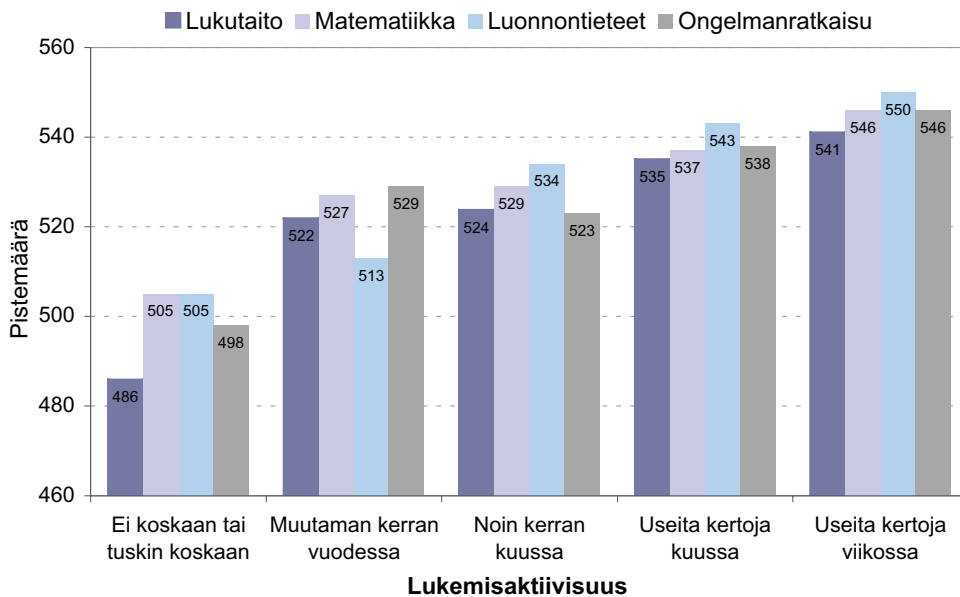
aktiivisempia verkkolehtien lukijoita. Tämä saattaa viitata siihen, että verkon kautta voi lukea paitsi uuden, myös entisen kotimaan uutisia ja ylläpitää näin kulttuurisia ja kielellisiä siteitä vanhaan kotimaahan. Uuteen kotimaahan, sen tapahtumiin ja kulttuuriin, kuitenkin kotiutuisi helpommin paikallislehtiä lukemalla.

Sanomalehtien suosio oli nuorten keskuudessa selvästi suurempaa kuin muiden tutkimuksessa mukana olleiden medioiden. Tosin sähköpostin ja verkkosivujen käyttöaktiivisuus läheni sanomalehtien suosiota. Sähköpostin ja verkkosivujen lukeminen olikin lisääntynyt eniten vuodesta 2000 vuoteen 2003. Muiden medioiden käyttö oli säilynyt ennallaan. Sanomalehtien ja tietoverkkojen ohella suosittiin myös aikakauslehtiä ja sarjakuvia. Kaunokirjallisuuden ja etenkin tietokirjallisuuden lukeminen vapaa-aikana oli selvästi vähäisempää kuin lehtien tai verkkosivujen.

Jatkotutkimuksen päätehtävänä oli kuitenkin selvittää, missä määrin suomalaisnuorten sanomalehtien lukemisaktiivisuus oli yhteydessä oppimistuloksiin ja opiskeluasenteisiin. Yhteyksiä oppimistuloksiin selvitettiin vuoden 2003 PISA-tulosten perusteella lukutaidon, matematiikan, luonnontieteiden ja ongelmanratkaisun alueilla. Lisäksi tarkasteltiin nuorten koulunkäyntiin ja jatko-opintosuunnitelmiin liittyviä asenteita.

Lehtien lukeminen edistää lukutaitoa ja muidenkin tietojen ja taitojen oppimista

Jatkotutkimuksen tulokset osoittivat selvästi, että sanomalehtien säännöllinen lukeminen oli yhteydessä hyvään lukutaitoon. Tämä ei ole yllättävää, kun otetaan huomioon, että PISAssa lukutaitoa arvioitiin juuri arkielämän lukutaitovaatimusten näkökulmasta eikä esimerkiksi painottaen kansallista opetussuunnitelmaa, jossa kaunokirjallisuudella on ymmärrettävästi merkittävä rooli. Koska PISAssa pyritään mahdollisimman suureen elämänläheisyyteen, sanomalehtiteksteillä ja niihin liittyvillä tehtävillä on huomattava asema lukukokeissa. Nuoret, jotka ovat tottuneet lukemaan lehtiä ja muita koulun ulkopuolisia arkitekstejä, menestyvät luonnollisesti myös PISAn koetehtävissä, koska tekstityypit ja niiden lukutavat ovat tuttuja. Selvästi heikoin lukutaito oli sillä ryhmällä, joka ei lukenut sanomalehtiä koskaan. Tämän ryhmän lukutaidon taso jäi alle kaikkien kokeisiin osallistuneiden OECD-maiden nuorten keskitason. Kaikki muut ryhmät - nekin, jotka lukivat lehtiä vain muutaman kerran vuodessa - ylittivät keskitason. Selvästi parhaiten menestyivät lukukokeissa ne, jotka lukivat sanomalehtiä säännöllisesti useita kertoja viikossa.

PISA-kokeiden keskiarvotulokset eri osa-alueilla sanomalehtien lukemisaktiivisuuden mukaan (OECD-maiden nuorten keskiarvo 500, keskihajonta 100 pistettä).

Yllättävä oli tulos, että sanomalehtien lukemisaktiivisuus oli yhteydessä myös matematiikan ja luonnontieteiden osaamiseen sekä ongelmanratkaisuun. Osasyynä tähän voi olla se, että myös matematiikassa, luonnontieteissä ja ongelmanratkaisussa suositaan PISAssa koetehtäviä, jotka liitetään arkitilanteisiin tekstien avulla. Jotkut matematiikan ja luonnontieteiden koetehtävät liittyivät suoraan sanomalehtiteksteihin. Näin ollen PISAssa matematiikan tai luonnontieteiden koetehtävätkin vaativat matematiikan ja luonnontieteiden osaamisen lisäksi luetun ymmärtämisen taitoa. PISAn koetehtäviin sisältyi myös erilaisia piirroksia, taulukoita ja kuvioita, joita oli tulkittava tekstin yhteydessä, aivan kuten sanomalehteä luettaessa.

Sanomalehtien lukemisaktiivisuuden yhteys lukutaitoon ja matematiikkaan säilyi merkittävänä senkin jälkeen, kun sukupuolen, yleisen lukuharrastuksen ja sosioekonomisen taustan yhteys oli vakioitu. Kiinnostava oli tulos, että erityisesti tyttöjen matematiikan osaamista tuki sanomalehtien ahkera lukeminen.

Tuloksia tulkittaessa on tietysti otettava huomioon, että yhteydet ovat monensuuntaisia. Hyvät perustiedot ja -taidot omaavat oppilaat ymmärtävät muita paremmin sanomalehtien tekstejä ja lukevat näitä tästä syystä innokkaammin kuin ne, joiden tiedot ja taidot

ovat monilta osin puutteelliset ja lehtien lukeminen on tästä syystä työlästä. Toisaalta lehdistä oppii sekä lukutaitoa että monenlaista yleis- ja erityistietoa, josta on hyötyä eri oppiaineiden opiskelussa.

Sanomalehtien lukeminen ei tietenkään ole ainoa lukutaitoa tai yleisemminkin oppimista edistävä tekijä. Tulosten perusteella voi päätellä, että merkittäviä taustatekijöitä ovat myös nuoren sitoutuminen lukuharrastukseen ja tätä tukeva sukupuoli- ja kotikulttuuri, samoin kuin harrastustoiminta sekä kirjojen ja lehtien saatavuus kotona ja koulussa.

Vaikka koulujen väliset erot sanomalehtien lukemisessa ja sen yhteydessä oppimistuloksiin olivat pieniä ja vähäisempiä kuin oppilaiden väliset erot koulujen sisällä, koulujenkin välillä oli eroja. Tämä merkitsee sitä, että joissakin kouluissa sanomalehtien lukemisaktiivisuus oli yhteydessä oppimistuloksiin vahvemmin kuin toisissa. Ovatko erojen syyt koulujen opetussuunnitelmissa, opetuksen painotuksissa, oppimisympäristöissä vai lehtien käytössä kouluopetuksen osana? Samassa koulussa opiskelevien nuorten väliset erot oppimistuloksissa osoittautuivat kuitenkin suuremmiksi kuin koulujen väliset erot. Tämä tulos viittaa siihen, että nuorten sanomalehtien lukemisaktiivisuus on vahvasti sidoksissa nuorten omiin harrastuksiin ja valintoihin koulun ulkopuolella. Kodin merkitys sanomalehtien lukemisaktiivisuuden luomisessa on vahva, vaikka koulukin vaikuttaa lukutottumuksiin.

Sanomalehtien lukemisaktiivisuus oli yllättävän vahvasti sidoksissa myös koulunkäynnin hyödylliseksi kokemiseen ja jatko-opintosuunnitelmiin. Sanomalehtien lukemista karttavat nuoret eivät kokeneet kou-

lunkäyntiä hyödylliseksi tulevaisuutensa kannalta. Näiden nuorten joukossa oli myös eniten niitä, jotka eivät suunnitelleet jatko-opintoja peruskoulun jälkeen. Tuloksia voidaan tulkita tietysti myös siten, että koulunkäynnistä ja jatko-opinnoista kiinnostuneet etsivät tietoa mielellään muualtakin kuin oppitunneilta, joten sanomalehtien lukeminen on yleisemmän tiedonjanon merkki. Huolestuttavaa on kuitenkin se, että koulunkäyntiin ja jatko-opintoihin kielteisimminkin suhtautuvat nuoret eivät lue sanomalehtiä. Lehtien lukeminen kuitenkin laajentaisi heidän tietojaan ja taitojaan sekä kiinnittäisi heitä oman paikkakunnan ja maailman tapahtumiin sekä tätä kautta yhteiskunnalliseen toimintaan.

Sanomalehtiä karttavat nuoret eivät viihtyneet koulussa

Suomalaiset nuoret eivät jakautuneet lukuharrastuksen pohjalta kovin selvästi erilaisiin alakulttuureihin. Varsinkaan sanomalehtien lukeminen ei jaa nuoria toisistaan erottuviin ryhmiin, sillä lehtien lukeminen on niin yleistä. Innokkaimmat sanomalehtien lukijat olivat myös ahkeria aikakauslehtien ja sarjakuvien lukijoita. Sähköisen median - sähköpostin ja verkkosivujen - lukeminen sen sijaan jakoi nuoria alaryhmiin. Toinen keskeinen jakaja oli kaunokirjallisuuden harrastaminen. Tietokirjojen aktiivisimmat lukijat sen sijaan olivat myös aktiivisimpia sanomalehtien lukijoina.

Kaiken kaikkiaan jatkotutkimuksen tulokset osoittavat, että monipuolinen ja aktiivinen erilaisten medioiden lukeminen edistää sekä lukutaitoa että muiden sisältöalueiden oppimista. Lisäksi monipuoliset lukijat asennoituvat myönteisimmin sekä koulunkäynnin hyödyllisyyteen että jatko-opiskeluun.

Vaikka vaikutussuhteet ovat monensuuntaisia ja oppimistulosten taustalla on monia muitakin tekijöitä kuin sanomalehtien lukemisaktiivisuus, myös lehtien ahkeralla lukemisella on merkitystä suomalaisen lukutaidon korkeatasoisuudessa ja muidenkin aineiden osaamisessa. Vakavasti otettavan haasteen asettavat kuitenkin ne nuoret, jotka eivät lue lehtiä tai lukevat niitä vain harvoin, sillä he eivät suosi muutenkaan luettavaa eivätkä ole kiinnostuneita koulunkäynnistä. He ovat todella vaarassa syrjäytyä, sillä heidän oppimistulostensa taso on alhainen eikä heillä ole jatko-opintohaluja.

Sanomalehden lukemista voi pitää tyypillisenä informaalisena oppimisen muotona, joka tukee myös yhteiskuntaan ja paikallisiin sosiaalisiin verkostoihin kiinnittymistä. Sanomalehteä tulisikin suosia oppimateriaalina erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien nuorten, maahanmuuttajien ja aikuisten oppimista tuettaessa. Lehden lukeminen sosiaalistaa lähiyhteisöön ja yhteiskuntaan, mutta edistää myös sellaisten avaintaitojen kehittymistä, jotka ovat ratkaisevia muidenkin tietojen ja taitojen oppimisessa. Sanomalehdet välittävät ajankohtaista tietoa ympäröivästä todellisuudesta. Uutisten välittäminen onkin historian välittämistä sen tapahtuessa.

Sanomalehtien Liitto

PL 415, 00121 Helsinki
Puh. (09) 2287 7300
www.sanomalehdet.fi